

El tsunami social que ens urgeix afrontar

«El que ens hauria de preocupar des de la vessant de les polítiques socials i de benestar és la distància enorme que trobem entre la riquesa que produïm i la realitat social del país»

Un home busca ferralla en un contenidor del centre de Barcelona. | Adrià Costa

El benestar i la cohesió social a Catalunya presenten signes d'alarma. D'una banda, es tracta d'elements estructurals i històrics que coneixem: un estat del benestar encara feble, una estructura econòmica en bona part de baixa qualificació i amb alts nivells d'atur, bosses de pobresa, immigració, dèficits educatius amb desigualtats. Per un altre cantó, la magnitud de la crisi econòmica i financera iniciada els anys 2007-2008 ha estat determinant per accentuar-ne la magnitud i l'abast: així, per exemple, la població que viu per sota del llindar de pobresa ha augmentat, entre els anys 2007 i 2018, d'un 18,2% a un 21,3%. Una pobresa que s'acarnissa especialment amb les dones i la població immigrada.

Alhora, observem fenòmens més recents com els de la dificultat en l'accés a l'habitatge (el nombre de famílies desnonades arriba a 13.041) o els salaris i contractacions que no permeten viure dignament: la taxa dels recentment anomenats "treballadors pobres" és del 14,4% (gairebé 500.000 persones), molt superior a països com Alemanya (9,1%), França (7,4%) i, fins i tot, superior a la mitjana espanyola (13,1%). La taxa d'envelliment es troba en el 18.7% de la població.

El que ens hauria de preocupar des de la vessant de les polítiques socials i de benestar és la distància enorme que trobem entre la riquesa que produïm (la nostra capacitat econòmica) i la

realitat social del país. Probablement, l'indicador que amb més cruesa així ho posa de manifest és el de progrés social a escala europea. D'acord amb l'Índex Europeu de Progrés Social, Catalunya es troba en la posició 163 (sobre un total de 272 regions europees), una classificació exageradament inferior a la que ens correspon en termes de riquesa, on ens posicionem en el lloc 68. Podem afirmar, en aquest sentit, que Catalunya no aconsegueix traduir el creixement econòmic en major benestar i cohesió social.

Com fer front a aquesta realitat social tan preocupant i ahora complexa? Pot semblar una obvietat, però en primer lloc cal ser-ne conscients (col·lectivament) i reconèixer que les solucions no seran fàcils ni miraculoses; és a dir, cal reconèixer el problema (els problemes, de fet), cal voluntat (política) per afrontar-los, amb contundència i a mitjà i llarg termini; cal, finalment, una acció concertada de diferents actors (institucionals, empresarials, socials i acadèmics). Cal també una nova mirada a la realitat social, on el coneixement, la recerca i la innovació social siguin factors crítics per a la millora.

Parlo de forma explícita del reconeixement del problema del benestar i la cohesió social perquè en els darrers anys el debat polític i el punt de mira social i dels mitjans que se'n fan ressò s'ha centrat en altres aspectes/realitats (principalment l'anomenat procés o en com recuperar el creixement econòmic) i en part han desviat l'atenció de les problemàtiques socials més punyents. De fet, avui en dia des de la ciència política, la sociologia i l'economia s'adverteix dels perills que les desigualtats i la manca d'horitzons dignes per a àmplies capes de la societat tenen per a la democràcia i que en part expliquen el creixement de fenòmens com el populisme, el feixisme i la desafecció política i envers les institucions.

Malgrat aquesta panoràmica que he descrit resumidament, és cert que des de les polítiques públiques i l'acció social s'han dut a terme i es duen a terme iniciatives i projectes que van en la bona direcció. Així, ajuntaments, diputacions, consells comarcals, la mateixa Generalitat i diverses entitats del tercer sector social estan afrontant amb decisió els reptes que hem descrit i que quasi sempre, com hem dit, van més enllà de la capacitat competencial d'un organisme i requereixen una àmplia concertació per a la seva anàlisi i pel disseny, execució i avaluació de polítiques i programes.

Cal dir també que sobre el sector social (que inclou les administracions públiques i el propi tercer sector social) plana una sensació d'haver d'afrontar realitats molt dures i complexes amb unes eines (organitzatives, financeres, d'anàlisi, de recerca i innovació) sovint febles. La comparativa clàssica amb la fortalesa del sector sanitari al nostre país és recurrent i ahora certa: així com hem sabut bastir un sistema de salut de qualitat que en part és referent al món desenvolupat (malgrat les seves mancances i les problemàtiques dels darrers anys), no hem pogut o sabut edificar històricament un sistema de serveis socials robust, amb les conseqüències que tot això comporta en una societat cada cop més desigual i que afronta realitats tan importants com la pobresa infantil, les desigualtats educatives, l'atur i la precarització del mercat de treball, la immigració, l'habitatge o la vellesa.

El II Pla Estratègic de Serveis Socials 2020-2024 de la Generalitat ha de constituir, en tot aquest context, un instrument adequat per fer front als reptes sociodemogràfics de Catalunya. El Pla, el document de bases del qual ha estat elaborat pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, es troba actualment sotmès a un procés participatiu, per tal d'incorporar-hi les aportacions de la ciutadania i, sobretot, de les persones expertes i els professionals dels serveis socials. El Pla, que busca cohesionar, universalitzar i fer més efectiu el Servei Català de Serveis Socials, tot garantint una atenció centrada en la persona i la seva interacció familiar i comunitària, presenta cinc palanques de transformació, entre les quals m'agradaria posar èmfasi en la quarta, sobre "Governança i Coneixement". Aquesta hauria d'ajudar a estructurar un imprescindible marc de recerca, innovació i coneixement en l'àmbit social i reforçar les capacitats dels seus i les seves professionals a través de la formació de base, ahora que atorgar al sistema públic de serveis socials la qualitat, el prestigi i el valor que requereix.

Així mateix, el Govern de la Generalitat va aprovar recentment el Pla nacional per a la

implementació de l'Agenda 2030 a Catalunya, i l'impuls de l'anomenada Aliança Catalunya 2030 entre actors institucionals i privats per fer efectius els Objectius de Desenvolupament Sostenible a Catalunya. L'Agenda 2030 inclou, com a objectius, molts dels referits a la cohesió social que hem esmentat.

En aquest context, la Plataforma Coneixement, Territori i Innovació (Plataforma CTI), impulsada per l'Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP), la Generalitat de Catalunya, PIMEC, Foment i la Fundació La Caixa, així com d'altres institucions i empreses, va presentar el propassat 18 de setembre al Palau Macaya de Barcelona, l'anomenada *Agenda d'innovació social a Catalunya*. Aquest document, que complementa l'*Agenda per a la innovació i la competitivitat de Catalunya*, té per objectiu promoure un espai de reflexió i diàleg entre els diversos agents implicats en la innovació social a Catalunya, així com estimular l'acció col·lectiva en aquest camp.

A més, sosté que davant d'un context social fràgil i en profunda transformació, la universitat pot jugar un paper clau a l'hora d'impulsar dinàmiques i solucions basades en la innovació, ja sigui estimulant la recerca i proveint dades que generin coneixement sobre la realitat (Social DATA), aglutinant els actors de diferents sectors i promovent les interaccions entre ells (Social NET), propiciant entorns innovadors (Social LAB) i identificant persones i institucions que assumeixin lideratges creatius forts i facilitin les condicions per a la innovació (Social LEADERS). L'Agenda d'innovació social es proposa, en aquest marc, desplegar projectes per donar respostes concertades als reptes socials. Ara més que mai, la cruesa de la realitat social del país requereix respostes conjuntes, amb polítiques eficients i una perspectiva a mig i llarg terminis.